

Introducció

Futbol i llibertat, un binomi impossible?

Donant un cop d'ull al món del futbol actual es fa difícil concebre aquest esport com un instrument al servei de la lluita per la llibertat. El futbol dels nostres dies s'ha convertit en un gran espectacle i, sobretot, en un gran negoci. En pur *show-biz*, que dirien els nord-americans conjuntant ambdós conceptes. El nou opi del poble, diuen uns altres parafrasejant Karl Marx tot atribuint al futbol les maldats que els marxistes clàssics havien assignat històricament a la religió. Pa i circ, vénen a dir els qui comparteixen aquesta idea que el futbol no és sinó un instrument de distracció al servei del poder, que concentra l'atenció de les masses en un joc estèril per tal que aquestes no pensin gaire en els seus veritables problemes, més o menys la mateixa funció que feia el circ en època de l'Imperi Romà. Segurament a cap d'aquests arguments els falta raó.

El futbol fa temps que ha superat l'estadi en el qual era únicament un joc. Com afirma Ignacio Ramonet, el futbol s'ha convertit en un fet social total. D'aquesta idea es dedueix que analitzant l'esport de la pilota en tots els seus components, siguin lúdics, socials, econòmics, polítics o culturals, podem desxifrar amb més encert, i comprendre una mica millor, les societats contemporànies, els seus valors i les seves contradiccions.

El futbol és, doncs, un mirall de la nostra societat, amb els seus nombrosos defectes però també amb algunes de les seves virtuts. I és d'aquestes virtuts que de vegades encarna el futbol que volem parlar-vos en aquest assaig.

L'esport, i el futbol en concret, en tant que fet social total, reflecteix fidelment les tensions socials i polítiques que històricament han existit a les societats contemporànies. Hom acostuma a

recordar els episodis en els quals el futbol ha servit d'instrument de legitimació de governs tan poc democràtics com la Itàlia de Mussolini, l'Espanya de Franco, el Xile de Pinochet o l'Argentina de Videla, per posar-ne només alguns exemples, però la història és generosa també amb episodis en els quals el futbol s'ha posat al servei de la lluita per la llibertat. Generalment menys coneguts, són aquests episodis els que intenta mostrar aquest llibre que voldria evidenciar que futbol i llibertat no són pas un binomi impossible.

El punt de partida del relat és una de les històries més heroiques vinculades al món del futbol i que és pràcticament desconeguda a casa nostra, la de l'equip de futbol del Front d'Alliberament Nacional algerià, l'organització independentista que plantà cara a l'imperi colonial francès i que fou una de les primeres a comprovar el servei que un esport com el futbol podia prestar al seu combat alliberador.

Aquest relat serveix per va posar en evidència el paper que el futbol va jugar en la lluita contra el colonialisme. D'un esport introduït pels colonitzadors als territoris africans que perderen bona part de les seves expressions físiques i dels seus jocs tradicionals, el futbol passà a ser un vehicle ideal perquè el colonitzat pogués afirmar el seu orgull i desafiar amb opcions de victòria al seu totpoderós enemic colonial.

Del punt de partida que suposa l'anàlisi del rol que el futbol desenvolupà en la lluita anticolonial, el present assaig ens transporta al paper que aquest esport ha jugat en el combat per la llibertat dels pobles, en la denúncia del feixisme i del racisme, o en la seva aportació a la lluita per les llibertats democràtiques i la justícia social. Tot amanit amb exemples concrets que evidencien que el futbol, més sovint del que potser ens pensem, no només no ha estat l'opi del poble sinó que ha servit amb passió algunes de les moltes causes nobles i justes per les quals la humanitat ha combatut al llarg de la història.

El que llegireu a continuació, doncs, pretén ser la certificació que futbol i llibertat no només no són un binomi impossible, sinó que són dos conceptes que tot sovint han anat de bracet durant la nostra història més recent. Un exemple de com, futbol i llibertat, poden ser plenament compatibles.

Futbol contra el colonialisme

El colonialisme fou un dels principals fenòmens socials i polítics que marcaren l'esdevenir dels segles XIX i XX. La industrialització de les societats europees i les profundes transformacions que aquesta comportà impulsaren les principals potències a iniciar una cursa colonial pel domini del món a la recerca de matèries primeres i de mà d'obra a baix preu, així com també de nous mercats per als seus productes industrials. Àsia i, molt especialment, Àfrica foren les principals víctimes del fenomen colonial.

Al marge de les conseqüències socials, econòmiques i polítiques que provocà la dominació colonial per a les societats colonitzades, i que són àmpliament conegudes, un dels fets que comportà el colonialisme fou la imposició de les pràctiques esportives colonials als pobles colonitzats. Essent el futbol l'esport predominant a les metròpolis, aquestes no tardaren a traslladar la seva passió per la pilota a les seves possessions colonials. Des d'un punt de vista cultural, la colonització i la imposició esportiva que aquesta comportà va representar la negació dels jocs i dels exercicis corporals tradicionals que els pobles africans i asiàtics havien practicat fins aleshores.

A la fi del segle XIX, les potències colonitzadores, ja lliurades a una pràctica cada cop més extensa del futbol a les seves metròpolis, introduïren aquest esport al continent africà. Inicialment, només els colons hi jugaven, però ben aviat el nou joc suscità l'interès de la població nadiua i, en certa forma, començà a substituir les seves pràctiques esportives tradicionals, un fet que anava lligat a la idea colonial de fer dels colonitzats homes nous construïts a imatge del colonitzador.

El futbol a les colònies fou, doncs, en el seu origen, una imposició cultural forana que vingué a substituir les pràctiques esportives ancestrals d'aquests territoris. Tot i així, el futbol tenia un component alliberador per als colonitzats del qual els colonitzadors n'eren perfectament conscients: en el futbol existia la possibilitat que un enfrontament entre africans i colons blancs acabés amb victòria nativa. És per això que, en un principi, l'administració colonial evità l'organització de partits que oposessin africans i colons. L'objectiu era clar: impedir que el terreny de joc esdevingués un indret de revenja simbòlica sobre el colonitzador.

Aquesta darrera idea fou precisament la que adoptaren els moviments anticolonials africans que van veure en el futbol i en la seva popularitat un instrument per servir la seva causa alliberadora. Tot i que aquest era un esport que els havia estat imposat pels colons, els colonitzats l'assumiren com a propi i l'instrumentalitzaren per a convertir-lo en una eina al servei de la seva causa.

Algèria, amb el seu equip del Front d'Alliberament Nacional, fou l'exemple més eloqüent d'aquesta pràctica esportiva anticolonial, però pràcticament tot el continent africà és una mostra de com el futbol serví a la causa de la llibertat. Aquesta és, doncs, la història de com el futbol es convertí en ariet contra el colonialisme i les seves injustícies.

ALGÈRIA, FUTBOL PER A LA INDEPENDÈNCIA

Quan els francesos desembarcaren a Alger, el 1830, i iniciaren una colonització ferotge que es perllongaria arreu del territori algerià durant més de cent trenta anys, el futbol ni tan sols existia. Fou a través de la influència dels clubs esportius colonials que l'esport rei penetrà amb fermesa al nord d'Àfrica, però, paradoxalment, foren els nadius els qui acolliren amb més entusiasme el futbol, convertint-lo en el seu esport de referència.

Per va evitar que la pràctica del futbol reproduís les tensions existents entre la comunitat algeriana i uns colons que havien establert un veritable règim de dualisme social, el colonialisme francès impedí, durant les dues primeres dècades del segle xx, la creació d'equips musulmans. Fins l'any 1921

no va néixer el primer club nadiu algerià, format íntegrament per jugadors musulmans. Fou el Mouloudia Club d'Alger, un equip que enarborà els colors de la bandera nacional algeriana i que es convertí en el primer símbol de desafiament esportiu al poder colonial.

No seria l'únic. Posteriorment es crearen diversos clubs algerians que hagueren de patir, però, un important greuge comparatiu envers els equips colonials, que continuaven essent objecte de tots els favors de la federació.

El potencial que el futbol tenia per a representar els conflictes socials i polítics no va passar per alt al Front d'Alliberament Nacional (FLN) algerià un cop decidí, l'1 de novembre de 1954, desencadenar la insurrecció armada que havia de conduir el seu país a la llibertat. Abans de l'inici del procés revolucionari, els precedents del futbol nacional algerià eren més aviat escassos. Al rol que havien jugat els clubs musulmans, únicament podia afegir-s'hi un partit de costellada entre França i una selecció del nord de l'Àfrica que s'havia disputat a benefici dels damnificats pel terratrèmol que havia assolat la localitat algeriana d'Orléansville. Ben aviat, el FLN va adonar-se que el futbol tenia una repercussió social que transcendia, i molt, l'àmbit de l'esport i ordenà, el 1956, la retirada dels equips algerians de la lliga colonial, que es féu efectiva de forma immediata i que perdurà fins a la fi de la guerra, el 1962.

A més, des que el 1955 una delegació de joves algerians, que per primera vegada formà un equip que competí amb bandera algeriana, participà al Festival Mundial de la Joventut que sota els auspicis dels països socialistes tingué lloc a Varsòvia, el FLN començà a constatar que el futbol podia servir també per a internacionalitzar la seva lluita per la independència. Una situació que es reproduí en el següent festival celebrat l'any 1957 a Moscou. En aquesta ocasió, l'equip de joves algerians desfilà uniformat davant del mateix Nikita Khrusxov i mostrà un elevat nivell de competició que el portà a derrotar 14-4 l'equip dels joves comunistes francesos que també havia estat citat al festival. Fou durant aquesta trobada quan Mohamed Boumezzag, antic futbolista i militant independentista, comprengué la importància de la creació d'una selecció algeriana de futbol i començà a treballar en aquest mateix sentit.

Posteriorment a la participació al festival de Moscou, l'Algèria combatent incentivà la creació d'una selecció amateur i al mateix temps d'un equip de l'Exèrcit d'Alliberament Nacional (ALN) que recorregué, entre els anys 1957 i 1958, diversos països àrabs (de Líbia a Aràbia Saudita, passant per Iraq i Palestina, entre d'altres) a la recerca de suport econòmic i polític pels combatents per la llibertat.

Mohamed Boumezrag madurà la idea de la creació d'un equip del FLN que pogués representar la lluita del poble algerià a escala internacional. Una idea a la qual també contribuïren Mokhtar Arribi, aleshores entrenador de l'Avinyó, i Abdelaziz Bentifour i Mohamed Maouche, jugadors del Mònaco i l'Stade de Reims, respectivament, a més d'actius militants del FLN. La idea que anaren perfilant, i que contemplava la fugida dels jugadors algerians dels clubs francesos per tal de constituir un equip de l'Algèria lliure, comptà amb l'absoluta complicitat de la Federació de França del FLN que posà la seva infraestructura al servei de l'organització de la fugida. Ali Haroun i Kaddou Ladlani, dirigents de la Federació de França, compregueren immediatament la transcendència que podia tenir una acció d'aquestes característiques. Els dirigents independentistes eren plenament conscients que aquesta era una forma de lluita que s'allunyava de la guerra convencional però que tindria un ressò internacional que permetria donar a conèixer al món els objectius dels insurrectes algerians.

Des de principis de 1958, els responsables polítics del FLN a França treballaren en l'organització de la fugida. L'abril d'aquell mateix any, els onze millors jugadors algerians actuant en clubs francesos havien d'abandonar la disciplina dels seus respectius equips per trobar-se a Tunis i constituir un equip que representés l'Algèria combatent. Per als jugadors, aquesta no fou una decisió fàcil de prendre, diversos d'entre ells havien estat preseleccionats per a jugar el mundial de Suècia, que havia de tenir lloc aquell mateix estiu, i fins i tot alguns, com Rachid Mekhloufi o Mustapha Zitouni, eren fixos a la selecció estatal francesa. La seva condició de militants del FLN, el compromís exigít amb la lluita per la llibertat del seu país, i la capacitat de persuasió amb la qual comptava el Front d'Alliberament Nacional, que estava disposat a sancionar els jugadors que no

acatessin les ordres, van acabar decantant la balança i tots els jugadors convocats van decidir fugir cap a Tunis. Només Mohamed Maouche va ser detingut a la frontera francosuiïssa després que una confusió hagués motivat el seu retorn a París, un cop ja havia arribat a Lausana. Aquest contratemps motivà un càstig sever per a Maouche, que formalment era un militar francès en rebel·lia, i li valgué estar dos anys destinat a l'estació d'hivern de Chamonix abans de poder, finalment, retrobar-se amb els seus companys a Tunis amb la quarta i darrera fornada de futbolistes algerians que abandonaren els clubs francesos i que deixaren l'Hexàgon orfe de jugadors d'origen algerià.

Un cop a Tunis, l'abril de 1958, els primers jugadors que hi arribaren s'adonaren que la direcció del FLN no estava plenament al corrent de la seva situació. Tot i així, els dirigents independentistes compregueren ben aviat la importància simbòlica que podia tenir un equip d'aquestes característiques i treballaren per a la seva consolidació. Aquell mateix abril, l'equip del FLN jugà a Tunis els seus primers partits enfront de clubs i combinats tunisians per passar a disputar, el maig del mateix any, i també a la capital de Tunísia, un torneig intermagribí de solidaritat amb la presonera independentista Djamila Bouhired, una de les heroïnes de la batalla d'Alger, detinguda, torturada i empresonada pels paracaigudistes francesos comandats pel general Massu.

El setembre de 1958, la revolució algeriana feia un pas més en la seva estratègia de construcció nacional amb el naixement del Govern Provisional de la República Algeriana (GPRA) que, presidit per l'històric nacionalista Ferhat Abbas, establia la seva seu a Tunis. La creació d'aquest executiu donà un nou impuls a l'equip del FLN ja que el president del GPRA compregué ben aviat la importància de tenir una selecció que pogués representar a l'estranger la imatge d'un poble en lluita per la seva independència.

Així doncs, a partir de la tardor de 1958, l'equip del FLN, veritable selecció nacional algeriana, amplia el radi de la seva actuació. Si fins aleshores només havia disputat partits a Tunísia i a Líbia, països fronterers amb Algèria, a partir d'aquell moment l'equip passà a organitzar diverses gires que el duïeren als indrets més diversos del planeta i que permeteren

donar a conèixer arreu l'Algèria combatent i recaptar fons per a finançar la lluita independentista.

La importància simbòlica que per al reconeixement internacional d'Algèria tenia aquest equip tampoc no passà per alt a les autoritats franceses. La pressió de França al si de la FIFA provocà que el màxim organisme futbolístic internacional amenacés les diferents federacions amb una forta sanció en cas de rebre l'equip del FLN i disputar-hi algun partit amb la seva selecció oficial. A ulls de la FIFA, els jugadors algerians eren uns desertors i estava prohibit jugar contra ells. Els països de l'Europa de l'Est i els no alineats enfrontaven la seva selecció a l'equip del FLN però li canviaven el nom i alguns dels seus integrants per tal d'escapar de les sancions amb les quals amenaçava la FIFA. Només el Marroc, per ordre del rei Mohamed V, jugà amb la seva selecció oficial enfront del combinat algerià en un mostra de la voluntat del rei marroquí de reconèixer formalment Algèria. Aquesta decisió, però, li valgué al Marroc la seva exclusió temporal de la FIFA.

Amb l'equip del FLN, els futbolistes es convertiren en veritables representants de la causa nacional algeriana. L'Europa de l'Est, el Pròxim Orient i l'Extrem Orient foren els destins d'un equip que a més de jugar a futbol era un autèntic ambaixador de la Revolució algeriana. De fet, l'equip del FLN no només jugava a futbol. Era ben evident que un dels seus principals objectius era també fer política, per la qual cosa tenia un comissari, Mohamed Allem, que s'adreçava al públic abans de cada partit per tal de difondre la realitat algeriana i cercar complicitats internacionals amb la seva lluita. La bandera algeriana, prohibida aleshores en territori algerià, era hissada abans de cada partit al mateix temps que les notes del *Qassaman*, l'emotiu himne nacional algerià, ressonaven als diferents estadis que l'equip del FLN visitava.

El president tunisià, Habib Bourguiba; el secretari general de la Lliga Àrab, Abdul Khalek Hassouna; el rei Hussein de Jordània, o el mateix líder revolucionari vietnamita Ho Chi Minh foren algunes de les moltes personalitats polítiques amb les quals els jugadors de l'equip del FLN tingueren ocasió d'intercanviar parers, algunes vegades de forma molt cordial i distesa, com ho demostra l'anècdota que els jugadors algerians visqueren amb

Ho Chi Minh quan aquest, en una recepció després que l'equip algerià hagués vençut la selecció del Vietnam per 5-0, s'adreçà als jugadors del FLN tot dient-los: "Nosaltres vàrem guanyar la guerra a França i ara acabem de perdre contra vosaltres. No dubteu, doncs, que acabareu guanyant els francesos."

Finalment, el juliol de 1962, després de més de set anys de guerra, els vaticinis de Ho Chi Minh s'acabaren complint. Algèria esdevenia un estat independent. L'equip del FLN, que havia contribuït de la forma que millor sabia a la lluita per la llibertat del seu poble, arribava als seus darrers dies.

Amb la independència, Algèria veia com la FIFA, la mateixa que havia promès sancionar tota federació que gosés enfrontar la seva selecció a l'equip del FLN, reconeixia la recent creada Federació Algeriana de Futbol. Algèria passava així a pertànyer de ple dret i de forma oficial al concert internacional del futbol. Per fi aquest equip podria demostrar que les seves victòries a Iugoslàvia, Romania o a la mateixa Unió Soviètica eren fruit del talent d'una generació excepcional a la qual la guerra havia privat de brillar internacionalment. Malauradament, la nova selecció algeriana ja no tingué temps de participar al mundial de Xile de 1962, i en la següent edició de la copa del món, disputada a Anglaterra el 1966, el boicot africà provocat per la distribució de places impedí que la generació de futbolistes algerians que havia integrat l'equip del FLN pogués demostrar el seu talent en una competició internacional oficial.

Tot i això, els jugadors de l'equip del FLN poden mirar enrere amb satisfacció i orgull. La seva història ja forma part de la història de la lluita d'Algèria per la seva llibertat. El seu sacrifici, a més, fou reconegut fins al punt que tots els integrants de l'equip foren considerats mujahidins i perceberen la pensió i els reconeixements atribuïts als antics combatents per la independència. I és que com molt bé digué el president algerià, Houari Boumediene, també antic dirigent de l'Exèrcit d'Alliberament Nacional, els jugadors de l'equip del FLN "són immortals".

MOULOUDIA, EL COR D'ALGÈRIA

Al marge de l'epopeia de l'equip del FLN, en parlar de futbol contra el colonialisme a Algèria és també obligat fer referència